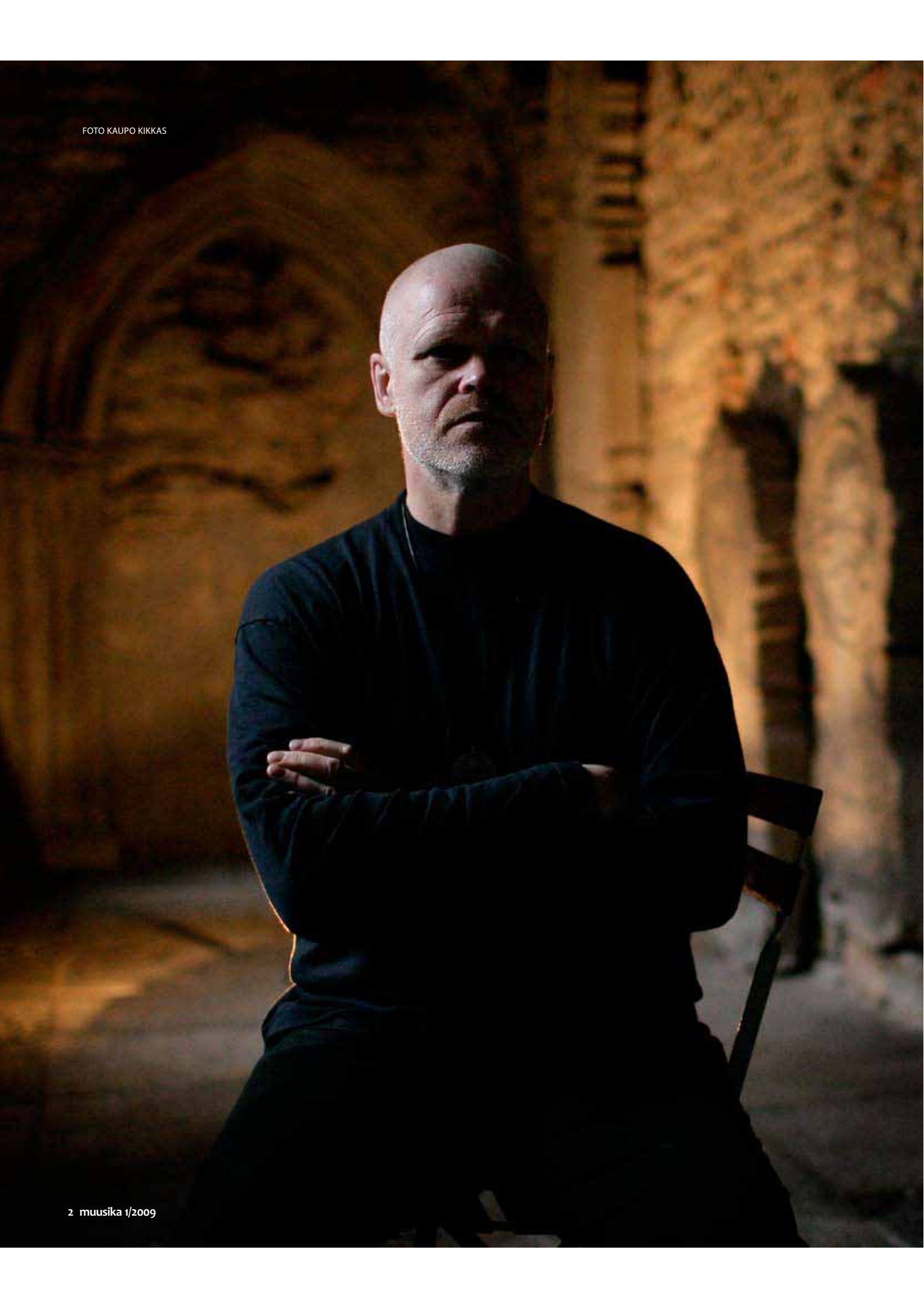

FOTO KAUPU KIKKAS

SOOLO

“Minu hing igatseb olla prohveta”

Intervjuu Taivo Niitvågiga

JAAN-EIK TULVE
dirigent

Taivo Niitvågi on üks värvikamaid ja sihikindlamaid isiksusi meie kultuurimaastikul. Professionaalset muusikuteed alustas ta kolmkümmend viis aastat tagasi ansamblis Hortus Musicus. Kakskümmend viis aastat tagasi asutas ta ansambelstuudio Linnamuusikud, mis on olnud peaaegu kõigi tänaste vanamuusikute, aga ka paljude heliloojate, näitlejate, lavastajate, teadlaste jt otseseks või kaudseks kasvulavaks. Märkimisväärne on Taivo loominguline tegevus eesti rahvakoraalide seadjana. Muusikukarjääri kõrval on Taivo olnud kaasasutajaks Vanalinna Muusikamajale, Vanalinna Hariduskollegiumile, Ladina Kvartalile, festivalile Trialogos ja veel paljule muule, mille ülesmärkimiseks oleks vaja juba ajakirjale lisaruumi.

Paljudele muusikasõpradele oled sa meelde jäänud Hortus Musicuse algusaegadest. Räägi, palun, kuidas sa Hortusega liituisid.

Kõigel on oma juured ning üks asi, mis juba mu lapsepõlves tugevalt toimis, oli teatud suhtumine muusikasse. Kui ma olin väike poiss, mängisin akordioni. Vahel käisin isegi pulmades mängimas, seal anti torti ja oli muidu lõbus. Juba siis tegin ma selget vahet, kelle juures õppida – et mõnel nagu oli mingi säde ja teistel seda sädet ei olnud, nad ei tekitanud mingit huvi. Üks selline säde, mis põles Hortuseni välja, oli pärit Jaan Pakult. Tema ei olnud küll mu erialaõpetaja, pigem omamoodi hingesugulane, aga Rakvere Lastemuusikakoolis andis ta mulle muusikaajalugu.

Huvitav on see, et mul tuli sedasama muusikaajalugu õppida veel muusikakeskkoolis ja konservatooriumiski, aga meelde jäid just esimesed aastad Jaan Pakuga. Ta dirigeeris ka meie orkestrit, tegi ise lugusid, ütleme sellises kolmekümnendate aastate estraadimaigulises stiilis. Aga põhiline oli see, et ta laadis meid tohutu

sädemega, ta põles. Alati oli elamus temaga kokku saada.

Selle kõik ma võtsin ühes, kui hakkasin Hortuses kaasa tegema. Laps on ju nagu mesilane, kes käib õielt õiele, kogub endale midagi tagavaraks ja kui on aeg hakata talveks valmistuma, siis on kannukesed juba täis.

Minul endal tol ajal [Heimar] Ilvesega kokkupuudet polnud, aga pärast selgus, et Andres [Mustonen] sai oma tõuke just Ilveselt, kes oli samuti tõeliselt oma loomingus põlev isik. Kindlasti see tuli kedagi ka kõrvetas, selline loomingus põlemine ei ole kunagi üksikõikne. Aga just põlemise moment ise pani meid vanamuusika valdkonda teistmoodi suhtuma. Keskaja ja renessansi muusika oli meile sõnulseletamatu avastus. Andresele samuti – enne oli ta suur kannoodid ning hakkas selles asjas elama ja pulbitsema.

Tol ajal domineeris ju arusaam, et kui on tegemist kaasaegse muusikaga, siis ta peab kindlasti olema kole, kui on tegemist klassikalise muusikaga, siis ta peab kindlasti olema igav. Ja kui me siis

Laps on ju nagu mesilane, kes käib õielt õiele, kogub endale midagi tagavaraks ja kui on aeg hakata talveks valmistuma, siis on kannukesed juba täis.

äkki kuulasime sellist muusikat, mis oli nagu klassikaline, aga üldse mitte igav, samas täiesti modernne, kuna keegi meist polnud seda kunagi kuulnud, aga sugugi mitte kole. See tõi meie muusikamaailma täiesti uue dimensiooni.

Kas kokkupuude vanamuusikaga viis sind ka religioonini?

Jah, see täiesti hämmastav maailm, mis meile tol ajal avanes, tekitas kohe küsimuse, kust see on pärit, mis see üldse on? Andres teadis neid asju muidugi paremini, tema oli linnapoiss, mina olin aga maalt tulnud ega teadnud nendest asjadest midagi. Siis tuli välja, et on olemas mingisugune roomakatoliku kirik. Mina olin mõelnud, et see kestis umbes aastani 1500 ja siis oli lõpp. Aga nüüd selgus, et isegi meil siin Tallinnas on üks selline nähtus olemas! See oli mulle küll täielik üllatus. Ükskord pidime seal kirikus mängima, aga keegi mu semudest kutsus mind kuhugi mujale ja ma ütlesin, et ma ei saa tulla, ma lähen Vene tänava kirikusse mängima. Siis ütles too, et aa, see on see poola sünagoog, ma tean küll!

Olin juba neli aastat õppinud Tallinna Muusikakeskkoolis ja omast arust ikka tundsin huvi, et mis see kirik on, ja natuke niimoodi kiikasin kõrvalt. Kuigi meie perekonnas peale vanaema kirikut keegi ei rääkinud ja isa muidugi alati siis kritiseeris oma ema selliste tagurlike mõtete pärast. Siis aga selgus, et on olemas maailm, mis elab oma sõltumatut elu ja millest minu tutvusringkonnas keegi midagi ei tea. Ma ei olnud mingisugune autist, suhtlesin nii paljude inimestega, kui suutsin, aga tõesti mitte keegi ei teadnud sellest asjast midagi. Ühel hetkel taipasin, et need viljad, mida me muusika ja kunsti näol maitsesime, on äärmiselt kvaliteetsed, ning selleks, et puud tundma õppida, ei saa teda vaadelda väljastpoolt.

Nii ma siis seda teed läksin ja mida aeg edasi, seda kindlamaks on muutunud veendumus, et tegemist on tõepoolest inimülese, äärmiselt võimsa ning objektiivse nähtusega, mis ei sõltu absoluutselt sellest, kas mina tunnen selle vastu huvi või ei tunne, kas üks rahvas või kultuur on sellega seotud või ei ole. Täiesti sõltumatu. Ja see hämmastab mind alati, samas ka kütkestab. Ma ise olen suhteliselt nõrk kõiki neid hüvesid kasutama, mida kirik pakub, aga kui neid kasutada, on tulemuseks väga erilised viljad. Sest kirik on ju äärmiselt pragmaatiline ja praktiline nähtus. Ta annab sulle kätte kuhja instrumente. Kes on põllutöeline, sellele põllutööriistu, kes on inimeste harija, sellele pedagoogilisi vahendeid, kes on ravija, sellele meditsiiniinstrumente ja inimesel on võimalik nendega imet teha. Aga kui sa neid ei kasuta, siis see on sinu asi ja ongi kõik.

Nõukogude režiim oli justkui reaalne ja nähtav kurjus, millega me iga päev pidime vastamisi seisma. Praegune olukord on palju riskantsem, sest seesama kurjus on peidetud ja hiilib igal pool. Sel ajal julgesid inimesed ehk olla avatumad ning seetõttu ka vastuvõtlikumad?

Nojah, nagu kunagi keegi ütles, et hoidku Jumal mind heade aegade eest, kurjade ja halbade ma saan ise hakkama. Kui vaada-

Hortus Musicuse esimene ülesastumine Eesti Televisioonis 1973. aastal. Kintspüksid tulid hiljem.

ta, mis on erinevate ajastute hädad ja probleemid, siis kõige kohutavam on inimese jaoks maise heaolu illusioon. Isegi kui sa oma vaimuga tajud ära, et siin on tegemist ilmse lõksupüüdmisega, siis keha ei suuda midagi oma harjumuste vastu otsustada. Kogu aeg on toas 20 kraadi sooja, kogu aeg on valida terve hulga toitvate vahel, alati läheb tuba valgeks sel hetkel, kui ma nupule vajutan – kõikide nende asjadega harjub ihu nii ära, et ta hakkab inimese meelt mõjutama. Kui inimene ka tahaks oma hüvesid piirata, ei suudaks ta seda otsust vastu võtta, sest tekib kohutav konflikt inimese vaimse vajaduse ja füüsilise harjumuse vahel. Minu arust on see meie ajastu kõige suurem katastroof.

Meil on neid inimesi, kes saavad asjadest aru. Kes saavad aru isegi sellest, et poliitiliselt ja kultuuriliselt oleme praktiliselt surmasuus. Ühest küljest on ju naeruväärt, et miljon inimest, väike rahvas, suudab oma iseseisvust säilitada. Tänu sellele, et on väga täpselt määratletud, kes me oleme, mis on meie suhe teistesse. Ka suured tsivilisatsioonid ei suuda end säilitada, kui ei ole sisemist enesemääratlust, kes ma olen ja kuidas ma teistega suhestun. Kui ma ise ennast määratleda ei suuda, siis olen ma teiste jaoks samuti olematu.

Demokraatlikus ühiskonnas on riigijuhid rahva peegelpilt, see tähendab, et midagi paremat pole loota enne, kui kogu ühiskond end muudab.

Võiks öelda, et iga rahvas on oma juhid ise kasvatanud. Nii et see pole valiku küsimus. Samas on valitsejal tohutu vastutus. Kui vaadata, kelle käest aru päritakse, miks on asjad ühe rahva või ühe riigiga niimoodi läinud, siis seda vastust küsitakse siin maailmas kehtestatud hierarhilist korda mööda. Oletagem, et keegi hierarhiast jättis oma kohustused delegerimata, jättis mingid nõudmised nõudmata, aga inimesed, see jumalarahvas, kes kõike pealt vaatas, läks kaasa, selle asemel et öelda, sa kuritarvitad oma ametipositsiooni või sa ei täida oma kohustusi. Nii tekibki olukord, mida võiks nimetada organiseeritud kuritegevuseks – kui tuleb kokku grupp inimesi, kes kas või vaikselt aktsepteerivad mingisugust kuritegelikku akti.

Ajal, kui sa Hortusega palju reisisid, oli sul võimalus näha nõukogude ühiskonda, lääne ühiskonda, mis mingis väljenduses

Seda näevad kõik, et me oleme välja suremas, sellest saavad isegi majandusinimesed aru, aga mida teha?

on praegu meile jõudnud, ning ka keskaegset ühiskonda, milles te ise oma tegemiste ja mõtetega väga palju viibisite. Kas sa neid kolme omavahel ka kõrvutasid?

Eks ma olin selline tavaline nõukogude inimene ja nõukogude inimene oli täiesti kaitsetu sellise nähtuse ees, mida nimetatakse turuks. Meie ajal ei saanud ühegi asjaga kaubitseda. Sa võisid turul kurki müüa, mida olid ise kasvatanud, aga seda, et sinu loomingu võib saada kaup, selleks olime me täiesti ette valmistamata. Meie jaoks oli Lääs paradiis. Ja selleks, et sinna paradiisi saada, tuli kaupa müüa. Me tegime suurt kunsti ja olime sellele pühendunud, aga üha rohkem tuli välja, et kui need paradiisi ukSED kippusid kinni minema, siis selle nimel oli teinekord vaja ette võtta ka üsna kunstiväliseid samme.

Ma arvan, et kõige suurema dissonantsi tõi sisse keskaegne mõttemaailm. Hortuse tegevuses oli selline aspekt, et me müüsimeteadud vaimseid väärtusi ja need andsid meile kätte viljad, mis olid paljudele maitavad. Ühel hetkel aga hakkas tekkima konflikt, et kas mul on kõikidel tingimustel õigus neid igale ostjale müüa ja kas ma üldse peaksin sellega tegelema? Kas ma ei peaks rohkem uurima seda puud, kus need viljad kasvavad?

Peab ütlema, et keskaeg, mille kohta sa küsisid, on palju sügavam ja tõsisem teema, kui ma oleks kunagi ette kujutanud. Kogu pilt, mis meil on praegu keskajast loodud, on nii primitiivne, parodeeriv ja võiks öelda, et isegi kuritahtlik. Tegemist oli ju sotsiaalteadusliku fenomeniga, kus terve sootsium oli üles ehitatud inimese intellekti tahtelisele algele. Inimeste vahekorrad olid kujundatud niimoodi, et nad kõik said säilitada oma isikuväärikuse ja -vabaduse, teha oma tööd ja sellest ka ära elada. Ei olnud ohtu, et ühel hetkel trükitakse tehases raha ning jagatakse see ilma katteta laiali. Keskajal oli kogu sotsiaalne süsteem teisel tasandil ja see oli tipptasemel teadus.

Samas on ju teada, et ka keskajal olid head muusikud nõutud esinejad. Selles pole ju midagi halba, kui sul see juur, millest sa ennist rääkisid, on hästi tunda ja sa pakud vilju nendele, kes neid vajavad.

Jah, loomulikult peaks igaüks vastavalt oma annetele vahendama seda jumalikku sädet, mis inimesi üldse elama inspireerib, sest teatavasti ilma inspiratsioonita inimene lihtsalt sureb ära. Tal peab olema inspiratsioon, kas või väga madalal tasemel. Meie ühiskonnas kehtib mõtteviis, et kõik, mis keegi on omandanud, on tulnud justkui iseenesest. Varem anti vilja noppides au puule ja vilja saades teati, et see pärineb puust. Aga mingist hetkest hakati arvama, et vili on justkui iseenesest ilmunud. Selle tulemuseks on tekkinud hoiak, et õpilased ei tunnista enam oma õpetajaid, lapsed ei tunnista vanemaid. Ei teki enam küsimust, kust sa tuled, kes sa ise üldse oled. Ei ole mingit sidet oma päritoluga ega selle kultuuripärandiga, mille pinnalt me kõik oleme inspireeritud, hingame ja mõtleme.

Vaimse kasvatuse põhimõtted on sarnased viljakasvatusega. Linnamuusikute laager Taivo juures Neevitsa talus, Võrumaal 1988. aasta juulis.

Oma sõpruskonnas on Taivo alati olnud trendilooja. Juuresoleval pildil selgitab ta habeme eeliseid Andres Mustonenile. Aasta 1976.

Teine küsimus on see, kuidas sai kunstimaailm varem olla nii kõrgelt aktsepteeritud? Nikaia kirikukogul 4. sajandil määratleti, et väline keskkond, mida me enda ümber ise kujundame, peab seletama pühakirja, mis on tõe kogum, ja pühakiri peab seletama keskkonda. Nad on vastastikku lahutamatu seotud ja üks seletab teist. Ning kolmas väga oluline tahk selle juures on tellija. Kui need kaks aspekti on omavahel lahutamatu seotud, siis tellija on institutsioon, kes nende kahe eest vastutab. Tol ajal oli tellijaks kirik. Kirik oli peaaegu kohustatud kunsti tellima ja nii kujunes välja haritud kunstnik. Kirik teadis, mida ta tahtis tellida, aga tal puudus tunnetus, kuidas kivis, värvis, kujundis või helis seda teadmist realiseerida. Kirik ütles, et tee nii, kunstnik aga ütles, ma teen sulle, mida sa tahad, kuid sellisel kombel, kuidas mina tean ja tunnetan. Ja nii tekkiski polaarsus, mis elu pingestab. Praegu me oleme selle ära nullinud: kunstnik on ise tellija, ta peab ise idee välja mõtlema, ise projekti kirjutama, pakkuma. Ei ole enam tellija ja teostaja polaarsust. Pealegi ei ole see kunst enam kuidagi seotud tõe kategooriatega. Ta ei seleta mingil moel püha väärtuslikku tõe ja too

Kultuurijanu ei saa tekkida, kui kultuurist toituv organism pole õigel ajal tööle hakanud.

omakorda ei saa ka kuidagi seletada seda, mis toimub kunstimaailmas.

Sa rääkisid lastest ja vanematest ning õpetajatest ja õpilastest. Linnamuusikud kajastab ju ka selliseid suhteid. Kuidas see seltskond kokku sai?

Ma näen siin kahte aspekti, mis olid tugevasti koos: ühelt poolt see vaimne puu, millega ma ennast seostas, ja sealt tulev tohutu energia ning teisalt minu nõukogude päritolust tulenev totaalne rumalus. Ma ei saaks öelda, et me omal ajal oleksime saanud mingit vaimset haridust, et meil oleks olnud üldse mingi refleksiiooni võimalus nendes kategooriates, et mis on hea ja mis on halb, mis on moraalne ja mis on ebamoraalne. Neid kategooriaid lihtsalt ei eksisteerinud. Me teadsime, et ühiskonnas peetakse heaks oktoobrilaste organisatsiooni ning kommunistlikku parteid ja et need on ebamoraalsed. Mis sa sellest siis järeldad? Selle tulemusena ma näen ajalugu nende kahe aspekti tugevas seoses. See energia tekitas tohutult palju inspiratsiooni ja initsiatiivi. Sealt tuli nagu kapaga.

Ma võiksin Linnamuusikute küsimust käsitleda läbi roosade prillide. Kuidas tulid õpilased ja kuidas me kõik alustasime; kuidas me läksime esimest korda Moskva rahvusvahelisele festivalile, kus publik seisis püsti ja nuttis ja plaksutas ja kus me teist korda peaaegu kogu oma kontserdi ette laulsime. Arezzo festivalil käisime nii, et kuna meil polnud võimalust reisi eest maksta, siis arvestasime, kui suur on esimene preemia, ja panime sellele kogu panuse. See

näitab kõige kujukamalt, et tegemist on hästi energilise ja rumala inimesega. Kuni sinnamaani välja, et koos mõistusega hakkasid tulema ka nende eksimuste tagajärjed. Sest elus on nii, et teed midagi, aga tagajärg võib tulla alles mitu aastat hiljem.

Linnamuusikutega me paljut lihtsalt ei teadvustanud. Asjad lähivad aga tõsiselt siis, kui hakkad endale teadvustama. Siis tuleb teha valikuid. Siis sa näed, et tead liiga vähe. Need ansamblid, nii Hortus kui ka Linnamuusikud, on olnud äärmiselt vajalik keskkond selleks, et üldse analüüsida, kes ma olen ise ja kes on teine inimene ja mis on ühiskond. Osalt selle analüüsi tulemusena on sündinud ka Muusikamaja, millest omakorda kasvas välja Vanalinna Hariduskolleegeium. See kõik on viinud arusaamiseni, et meie eluvormi tuleks kardinaalselt muuta, eelkõige mõtte, arusaamade ja väärtushinnangute tasandil. Tuleks mõistuse valgusel aru saada, et enamik hirmusid on lihtsalt mütoloolilised. Nende hirmude põhjust ei ole. Ja et paljusid asju, mida me himustame ja mida peame isegi loomulikuks, põhjendatuks ja lubatuks, tuleks karta nagu tuld.

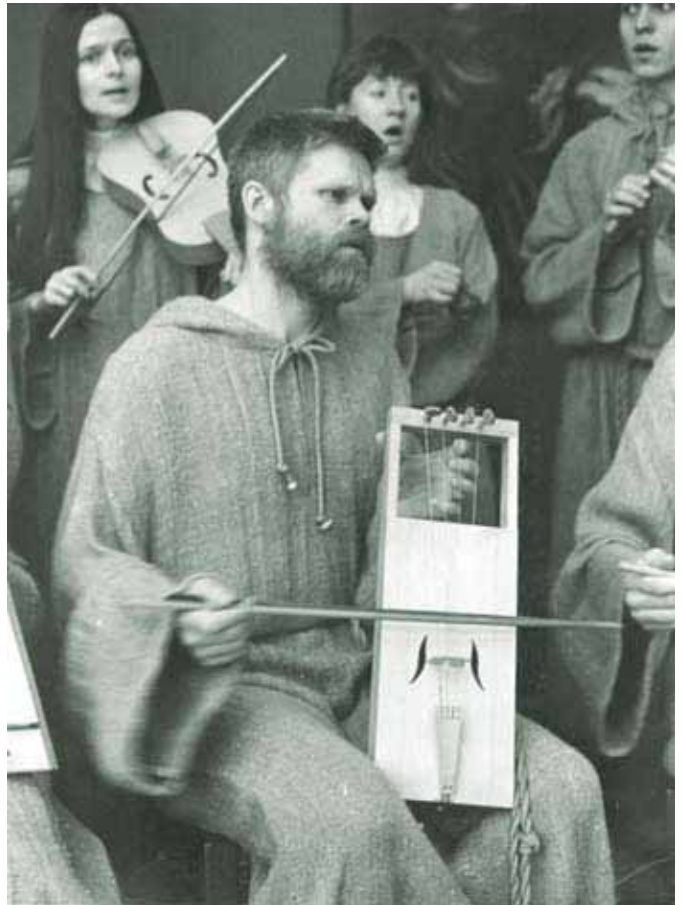
Kuidas sa sattusid eesti vaimuliku rahvalaulu juurde?

Kui ma Hortusest lahkusin, sain ma elamispinna vanalinna ühte ühiskorterisse, mille teises toas elas tõeline alkohoolik, kes jõi odekolonni siinsamas Kölni käigus. Kunagi kutsuti Katariina käiku Kölni käiguks, sest ta oli mõlemast otsast suletud ja siia kogunesid vanalinna "parnud". Niisiis oli minu korterinaaber üks selline parm ja kuigi mul oli oma tuba, siin ma elada ei saanud. Siis pakuti mulle tööd Pühavaimu kirikus öövalvurina. Tundsime Jaan Kiivitit juba varasemast ajast ja siis hea tahte aktina ja halastusest, et kus see poisik magab, lasi ta mul kirikus magada. Aga kirikus käis parasjagu remonti, nii et magada tuli kuskil lubjatünnis. Vaim oli seal suhteliselt ärgas, noored tegid ise remonti, lujasid seina ning toimus ka väike kooritegevus. Siis avastasin ühel noodilehel loo "Mu süda, ärka üles". Sellega saime maigu suhu, et täitsa teistmoodi muusika. Uskumatu, kuidas selline asi võimalik on, et nii ilus meloodia ja keegi ei tea mitte midagi. Hakkasime vaikselt uurima ja selgus, et Cyrillus Kreegil on terve hulk autentset kirja pandud vaimulikku rahvaviise. Saime need kogumikud kätte ja hakkasime viljelema.

Meile endale läks see hästi peale, see oli samamoodi, nagu ma kunagi Hortusega vanamuusika avastasin. See on hämmastav žanr! Praegu on Eesti oma uskmatutes maailma rahvaste hulgas esikohal, aga see ei ole sugugi kogu aeg nii olnud. Vaatame kas või seda tohutut vaimse laulu pärandit nende rahvakoraalide näol, samuti on üht-teist teada selle kohta, et Setumaal olid vaimulike laulude lauljateks mehed. Kõige suurema hoobi pani eesti kultuurile just meespoole hävitamine. Minu peres ei olnud ühtegi vanaisa ja ma arvan, et paljudes peredes kasvatasid emad lapsi üksinda. Aga meesliini pidi läheb ju vaimuelu edasi – see kõik lõigati ära.

Praegu oled sa paljude jaoks suurest muusikaelust tagasi tõmbunud. Tegelikult tegutsed edasi mitmel rindel. Kas sulle on oluline, kui suurele publikule sa esined?

Kui realistina mõelda, siis aastaid on kogunenud nii palju, et ei oleks mõistlik mingeid suuri muutusi oma elus enam plaanida. Samas ütleb mu sisetunne, et ma olen alles kujunemisejärgus, et mul on küll visioon sõnumist, mida võiksin paljudele inimestele edasi öelda, aga ma ei ole suuteline seda sõnumit veel vormistama. Võib-olla tuleb see aeg, võib-olla ei tule, aga selleks, et jumalik inspiratsioon või vaim mind üldse saaks tööriistana kasutada, selleks pean andma talle võimaluse. Kuni ma olen veel liiga ene-

Linnamuusikud 1989. aastal.

FOTOD ERAKOGUST

sekeskne ja allun vähe selle vaimu sisendustele, on mul targem ennast ohjeldada. Tehnilises mõttes ma kindlasti suudaksin midagi saavutada, sest nii palju on kogemusi. Võiksin turule tulla nelja-viie erineva kavaga, neid hästi müües, aga see kõik viiks veel kaugemale sellest, mida hing igatseb.

Nagu sa ennist ütlesid, eksisteerib Jumal meist sõltumatult. Ning ka need viljad, mida muusik pakub, eksisteerivad sõltumata sellest, kui paljud neid maitsevad. Kas me peaksime üldse otsima võimalikult palju inimesi või lihtsalt uskuma, et kellele on määratud vilju tunda saada, puutuvad nendega niikuinii kokku?

Vaadates muusikaõpetaja seisukohalt, siis kui ma õpetan inimest musitseerima, peab ta nägema vaeva, end ületama, aga samas on minu ülesanne viia ta selleni, et ta tunneks sellest tegevusest füüsilist naudingut. Protsess ise peab pakkuma naudingut. Kui ma muusikuna tahan sellest naudingut tunda, pean ma oma seesmiselt hoiakult sarnanema prohvetiga. Aga prohvetil on ju täiesti ükskõik – kuhu teda saadetakse, sinna ta läheb. Kord läheb ta Niinive linna, kus on miljonid elanikud, kord öeldakse, et mine kõrbesse ja vaagu seal hinge, kuni sind kutsutakse.

Minu hing igatsebki olla prohvet, kes on otsüühenduses, ja sel juhul kaotab see küsimus oma tähenduse. Kas on palju publikut või vähe, see ei oma tähtsust, sest tähtis on see, kellega ma kontakt olen ja kust tuleb inspiratsioon. Ma olen õnnelik, kui ma olen

FOTO KAUPPO KIKKAS

Inimesel on õnneks vaja õnne allikat. Tuleks kontakteeruda sellega, kes õnne jagab.

kontaktis, ja kui ma ei ole kontaktis, siis ma ei ole õnnelik. Minu probleem ongi selles, et ma ei ole piisavalt kontaktis. Praegu tuleb lihtsalt end puhastada ja oma antenne seada.

Sa oled ka tuntud maamees. Mis on ühist kultuuril ja nn agrikultuuril?

Tohutult palju on ühiseid jooni. Kõik vaimse kasvatuse põhimõtted on väga sarnased viljakasvatusega. Ega ilmaasjata ole nii palju tähendamissõnu võetud just sellelt tasandilt. Keskajal oli kogu elu seatud selle teenistusse, et täita oma kõige tähtsamaid kohustusi, see tähendab vaimseid kohustusi. Viljakasvatus ja väärtuste kasvatamine oli tihedalt seotud seepidise kasvatusega ja inimesed elasid orgaanilises sfääris, kus nad tegelesid mõlema probleemiga.

Nagu oli juttu, peab meie väline maailm ehk ikonograafia seletama pühakirja ja pühakiri peab seletama ikonograafiat. Kui ma kasvatan vilja, siis näen selles niisuguseid seaduspärasusi, mis täpselt haakuvad pedagoogilise protsessiga. Seosed on suured ja on kurb, et tänapäeval on pedagoogiline sfäär orgaanilisest elust ja üldisest elufilosoofiast võõrandunud.

Seos on ka selles, et vili peab vastama välistele tingimustele ning koolis peab õpilane vastama samuti eelkõige välistele näitajatele.

Loomakasvatuses hakatakse küll juba hindama seda, kuidas loom ennast oma keskkonnas tunneb. Kui aga vaadata inimese praegust keskkonda, kus pornograafia hakkab silma igal sammul, siis mida me räägime mingisugusest pedagoogika suurest teadusest ja võtetest? Pedagoogikateadus ütleb, et kaheksatkümmend protsenti inimese arengust mõjutab keskkond.

Kas eesti ühiskond januneb kultuuri järele? Kellele ja mis põhjustel asutasid sa festivali "Trialogos"?

Pedagoogikas on tehtud igasuguseid eksperimente. Kui sa hoiad last teatud vanuseni kõnekeelega kokku puutumast, siis ta enam rääkima ei õpi. Kõikide vaimsete hoiakute ja vajadustega on sama lugu. Inimese ihu on teatud määral tema hinge väljendaja. Kui sa ihule toitu ei anna, siis ta atrofeerub. Samuti on kultuuriga. Hing toitub seisunditest, mis väljenduvad teatud olukordade ja tõdede väljaütlemise kaudu. Näiteks ära tapa, ära varasta, austa oma isa ja ema. Need on tõed, mille formuleerimise kaudu tekib seisund ja sellest meeleseisundist hing toitub. Kui neid tõdesid ei formuleerita ja neid seisundeid, mis hinge toidavad, ei teki, siis hing kas sureb täiesti ära või on pidevas alatoitumuses, kus ta teatud toitu enam vastu võtta ei suuda. See on talle isegi ohtlik.

Kultuurijanu ei saa tekkida, kui kultuurist toituv organism pole õigel ajal tööle hakanud. Selles olukorras tuleks muidugi anda professionaalset "meditsiinilist" abi. Peaks tõdesid täpselt doseerima, et hakata inimest taaselustama.

"Trialogost" hakkasingi tegema, et leida vastust neile küsimustele: mida tilgutada, kui palju ja millal? Meie eksistentsi põhiküsimus ongi, kuidas sellisest hingelisest alatoitumusest välja tulla.

Seda näevad kõik, et me oleme välja suremas, sellest saavad isegi majandusinimesed aru, aga mida teha? Festivalil oleme kõik põhi-teemad läbi käinud: mis on meie indentiteet, kuidas käituda kultuurilises sõjas, ida-lääne kristliku kultuuri lahkumine. See kätkeb inimühiskonna võõrandumise fenomeni üldiselt. Kuidas on võimalik, et üks ja seesama kultuur lahkneb või et inimene iseenda elust võõrandub? See mees, kes on kodus televiisori ees, ei tea, mida teeb sama mees, kui ta on büroos, või kui ta läheb oma vana ema kirikusse jumalateenistusele viima. Nii lahus on need asjad ja ometi on need probleemid, millega peaks ühiskond tegelema päevast päeva.

Nagu Vanas Testamendis, et nii kui midagi juhtus, kutsuti kohe targad kokku. Ja tihti oli tarkade hulgas ka mõni prohvet, kes siis ütles, mida teha. Kui meie päevil mingit kriisilukorda analüüsitakse, siis kutsutakse kokku majandusala või poliitilised arvamustliidrid, aga see on ju elu probleemide lahendamisel nii madal tase, see ei muuda mitte midagi. Lihtsalt inimeste lollitamine. Peaks kokku kutsuma kultuuri- ja vaimukultuuri inimesed, sest nemad dikteerivad. Lõppkokkuvõttes valitsevad maailma need ühiskonnad, kus domineerib vaimukultuur.

Mida on inimesel õnneks vaja?

Inimesel on õnneks vaja õnne allikat. Paistab, et inimesel endal ei ole õnne, muidu ta oleks õnnelik. Tuleks kontakteeruda sellega, kes õnne jagab.

Mina julgeksin küll öelda, et praegusel ajal on elu kõige olulisemad küsimused, nagu õnn, headus, tarkus ja ilu, väga abstraktsed. Aga eluohtrikud küsimused, kus on tegemist õigluse väänamisega seaduse kaudu, need on väga konkreetseid. Inimene on pärit intellektist, kes on samasugune nagu tema, ainult hoomamatult kõrgemal tasandil. Miks ma peaksin siis kuskilt eestrist otsima neid väärtusi, mis mind õnnelikuks teevad, kui need on selle intellekti omandused? Mul piisab vaid tema poole pöörduda ja kõik. See õnne küsimus on isikute vaheline asi, aga meie püüame seda eitada – paneme silmad kinni ja arvame, et see on kõik täitsa juhuslik, kuidas mina siia sattusin.

Kas sa ise tunnend end õnnelikuna?

Jah, mida rohkem ma avastan tõe ilminguid, seda õnnelikum ma olen. Nad ei pruugi üldse minu heade ootuste ja lootustega katutada. Tihti on isegi vastupidi, on objektiivseid ja tusaseks tegevaid fakte, mida ma varem tähele ei pannud, kuna olin lihtsalt ennast täis, aga peab ütleva, et see teeb kogu aeg õnnelikumaks. Reaalsustaju on täiesti võrdeline õnnetundega. Sest teadmatus tekitab rahutust ja rahutu inimene ei saa kunagi õnnelik olla.

Mulle endale tundub, et ma olen vähemalt teel õnne suunas, ehkki tajun selgelt ka takistusi, mis raskendavad edasiminekist. Seepärast tasub lugeda Püha Kassianust. Kõrbeisade ja erakute lugudest tuleb välja see kadalipp, millest inimene peab enne läbi käima, kui ta õnnelikuks saab. Niikaua, kui ma seda teed pole jalge alla võtnudki, ei saa ma rääkida õnnest. Samas tean ka seda, et mul on võimalik see tee jalge alla võtta ja siin maailmas õnnelikuks saada.